
עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

חיי-שרה (תש"ל)

פרק כ"ד

254

בשאלה א עסקנו גם בגליונות חיי-שרה תשכ"ד ותשכ"ט, אלא ששם הבאנו פרשנים אחרים. השאלה, ככל שאלה פרשנית היא קודם כל שאלה סמנטית: האם פירושה של מלת "מולדת" יש להבינה בהוראה זהה לזו של העברית שלנו (מקום הולדתו של האדם) או יש לה גם בפרק כ"ד אותה הוראה שיש לה גם בבר' פרק מ"ג וביחוד בבר' פרק מ"ח = משפחה.

בהכרעת שאלה זו תלויה ההכרעה בתפישת הפרק כולו, מה היתה מגמת אברהם, מה היתה מטרת ה'סימן' שקבע לעצמו העבד, איך יש להבין את השינויים בין ספור המקרא את השיחה שבין אברהם לעבד ובין ארתה שיחה כפי שהיא מסופרת על-ידי העבד בבית בתואל, ועוד.

נוסיף בזה על דברי בעל משך חכמה דעתם של עוד שני פרשנים מאוחרים. (דעות הקדמונים הובאו כאמור בגליון תשכ"ט). -

שד"ל: כי אל ארצי ואל מולדתי תלך: תלך אל ארצי ובהיותך שם תלך אל מולדתי, כלומר אל משפחתי, ולקחת אשה לבני; ממשפחתי אם תמצא, ואם לא תמצא ממשפחתי תקח מעירי (אברבנאל). וכן משמע ממה שאמר אחר זה (ז') "ולקחת אשה לבני משם" ר"ל מן הארץ או מן העיר ההיא.

ועוד טיוע לזה מן הנחש שעשה אליעזר, שהרי אם היה מושבע ועומד שלא לקחת אלא ממשפחת אברהם, היה לו לשאול מיד: "איה בית נחור?" ולא להמתין שתזדמן לו אשה מן השואבות אשר בלא ספק רבות היו, ואשר ממשפחת נחור היו בטלות במעוֹסן בין כל בנות העיר.

מלבי"ם: כ"ב ד"ה ויהי כאשר כלו הגמלים... ויקח האיש בזם זהב: המפרשים תמהו איך נתן לה המתנות קודם ששאל אותה "בת מי את?" ולדרכי לא קשה, כי אברהם לא צוה לו כלל שיקח ממשפחתו, רק שיקח אשה מארץ מולדתו, וכל אשה שהיא מחרן ראויה לזה, אם ימצא בה המעלות הראויות שתהיה אשת יצחק, ועל כן נתן לה תיכף המתנות.

שאלה ב היא שאלה ידועה. האם עשה אליעזר עבד אברהם כהוגן, או שמא יש בזה משום עבירה על "לא תנחשו"? (וביחוד התקשו קדמונים בשאלה זו אליבא דמי שאומר שגם בני נח מוזהרין על הכשוף ועל הנחוש).

לשאלה זו נביא כאן שנית את דברי הרמב"ם בהלכות עכו"ם, שעליהם סובבים דברי בעל כסף משנה המובאים בגליון. (דברי הרמב"ם האלה כבר הובאו בגליון חיי-שרה תש"ח. -

(* השגת הראב"ד:
זה שבוש גדול הוא שהרי דבר זה מותר ומותר הוא... ואיך חשב על צדיקים כמותם (אליעזר ויונתן) עבירה זו?! ואי הוי אינהו מפקיה פולסיה דבורא לאפיה.

רמב"ם - הל' עכו"ם י"א ד': אין מנחשים כגויים, שנ' "לא תנחשו". כיצד הוא הנחש? כגון אלה שאומרים: "הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקל מידי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפצי בעשים. הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם אצא יפגעני רמאי". וכן אלו השומעים צפצוף העוף ואומרים: "יהיה כך ולא יהיה כך; טוב לעשות דבר פלוני ורע לעשות דבר פלוני...". וכן המשים סמנים לעצמו: "אם יארע לי כך וכך, אעשה דבר פלוני; אם לא יארע לי, לא אעשה" - כאליעזר עבד אברהם - וכן כל כיוצא בדברים האלו הכל אסור.

רוב פרשנינו הולכים בדרך שהלך בה הר"ן (אשר דבריו מובאים בתוך דברי בעל כסף משנה) ומוכיחים שאין במעשה אליעזר ביחוש, שהרי זהו מבחן פסיכולוגי לבדוק אופיו של אדם, מידותיו, הרגליו. ואם כך יקשה מאד אותו מאמר חז"ל: כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם... אינו נחש.

ובעל תורה תמימה מנסה להסבירו בזה האופן:

אבל מה שנראה ברור בכלל ענין זה, כי באמת אינו אסור רק נחוש כזה מבלי להזכיר שם ה' ומבלי בקש סיועו לסבוב מקרה זה, משום דאז יש בזה ענין כשוף, כמו שאמרו בחולין ז' ע"ב: "למה נקרא טמס

כשפים? שמכחישין פמליא של מעלה, הייבן שמסירים כביכול השגחת ה' ומאמתים מעשיהם הם, מה שאין כן אליעזר שאמר: "ה' אלוקי אברהם הקרה נא לפני...". הרי טעשה הכל בדרך אמונה ותפילה ובקש מהקב"ה שיסבב לו סימן זה, למען יהיה בטוח במעשיו. אין בזה אף ריח ניחוש. ומותר לכל אדם לעשות כן.

ומה שאמרו בגמרא "כל נחוש שאינו כאליעזר - אינו ניחוש" - הכוונה אם עשה סימן כזה בדרך נחוש מבלי להזכיר שם ה'.

ועם ביאור זה יתישב הכל. וגם יתישב על פי דרך זו מה שהקשו התוספות שם (חולין צ"ה) מיונתן בן שאול - היאך ניחש? יען כי גם הוא זכר שם ה' כמבואר בקרא.

והלומד ישוה דבריו לדברי בעל כסף משנה ויחליט אם על פי דברי בעל תורה תמימה "יתישב הכל" או אם עדיין יש להקשות ולתמוה.

נחמה ליבוביץ .